

”Telegrafén” och lite om morfar och om mormor.

Båda mina morföräldrar, Signe och Bertil, blev Mariefredsbor i unga år, då deras respektive familjer valde att flytta hit. Mormor Signe Nordin kom med sina föräldrar från Stora Mellösa i Närke till Mariefred runt 1910 och hon var då i femårsåldern.

Signes pappa Gustaf och mamma Hanna bedrev speceriaffär typ handelsbod i hörnet Storgatan/Kyrkogatan, där ”Anna På Torget” ligger idag och den lilla familjen bosatte sig i lägenheten ovanför butikslokalen.

1911 utökades familjen då Signes bror Eric föddes. 1914 flyttade familjen både sitt boende och sin verksamhet till ”Fridshäll”, Slottsbrinksvägen 28. Där salufördes allt från livsmedel till fotogen och hästskor. Handelsboden fungerade även som postombud för boende norr om Slottsbrinken samt var en samlingsplats i största allmänhet och det har berättats för mig om hur trångt det var, både i butiken och bland alla hästskjutsarna på gårdsplanen, speciellt om lördagarna. Verksamheten övertogs senare av Signes bror Eric, som förestod affären ända tills den stängdes för gott i början av 1960-talet. Signes föräldrar var, liksom de goda vännerna John och Ellen Albihn, djupt troende baptister och medlemmar i Elim-kapellet, nuvarande Munkhagskyrkan. Albihns dotter Greta och Signe var bästa vänner och blev senare både arbetskamrater och svägerskor.

Nyårsnatt 1922/1923 på 'Station'. Bertil, Signe, Sture, Greta.

Morfar Bertil föddes 1899 i Vasastan, Stockholm. Han var Olof och Elsa Jönssons förstfödde. När Elsa väntade lille Sture, två år senare, förlöpte Jönsson hemmet och återfanns aldrig mer. Elsa hankade sig fram som biträde i en sybehörsbutik i Stockholm. Senare hade hon sin egen butik och försökte på så vis försörja sig och sina pojkar. 1916 hade Elsa fått nog av ensamheten. Hon lyckades få äktenskapet med den försvunne Jönsson upphävt och gifte sedan om sig med bleckplåtslagaren Gustaf Eriksson. Paret Eriksson fick inte några gemensamma barn, men Gustaf var en god far för Elsas båda pojkar, som också fick hans efternamn.

Familjen Eriksson flyttade 1918 till Mariefred och bosatte sig i "Klaralund", bakom Blåbärsskogen vid den nuvarande golfbanan. Där bedrev Gustav Eriksson plåtslageri och de båda gossarna Bertil och Sture blev hans lärlingar i yrket. Det var en omfattande verksamhet som bedrevs i Klaralund. Som mest arbetade omkring femton personer i verkstaden. Under andra världskriget tillverkade man bland annat metallkomponenter till de gasmasker som slutmonterades i Åkers Krutbruk.

De båda mörka, stiliga och brunögda Eriksson-pojkarna med vallonblod i ådrorna fick snart varsin flicka från bygden. Bertil gifte sig med Signe Nordin och Sture med Greta Albihn. 1929 byggde morfar och mormor "Hammarbo", Slottsbrinksvägen 11 och enligt fakturan från Boro-Hus betalade de 5638 kronor för huset! Fastigheten finns fortfarande kvar i familjen och bebos av min kusin Olov och hans familj. Morfar bedrev plåtslageri och verktygsmakeri på Munkhagsgatan 22. Han var en meckande tusenkonstnär och mormor blev inte överraskad om hon fann en båtmotor, som genomgick avancerad service, på köksbordet när hon kom hem. Förutom sin verkstad, ägnade sig morfar mycket åt sin båt "Hobby". Senare hade han en radioaffär på Långgatan, men vad jag förstår gick den inget vidare, då han var alldeles för snäll för att ta betalt med någon ordning för de varor han sålde. Sommartid stängde morfar igen butiken mitt på dagen för att köra Strandbadsbåten, som transporterade badsugna mellan Kölnholmen och Strandbadet varje dag. Dessutom var han, under flera år, ensam ansvarig för fyrverkerierna under Valborgsmässoaftonen. Han tillverkade faktiskt de flesta av pjäserna själv i källaren under villan i Slottsbrinken! Morfar Bertil beskrivs av

dem som minns honom som en social, pratglad och utåtriktad profil, som ofta var lite småklantig. Jag har fått mig berättat hur han kom cyklande i full fart på Långgatan och hade på pakethållaren en radioapparat, som han höll fast med ena handen. Trots att han således bara hade en hand på cykelstyret, försökte han sig på en artig hälsning när han mötte en bekant på gatan. När Bertil släppte styret med den enda handen för att ta av sig mössan, slutade övningen naturligtvis med en präktig vurpa! Morfar Bertil levde till 1958, då hans svaga hjärta slutligen gav upp.

Mormor Signe samt hennes bästa vän och tillika svägerska Greta arbetade båda på telefonstationen, även kallad "Telegrafan" eller kort och gott "Station". De inledde sin bana där, som de flesta anställda, genom att bli telegrambud. Station var det ställe man blev kopplad till då man snurrade på veven på sidan av telefonen och på så vis markerade att man önskade ringa ut. Verksamheten var, till att börja med, från 1879, förlagd till ett rum i stadens rådhus. Där hade sedan 1860 en telegrafstation varit inrymd. Telefonstationen flyttade 1918 till en fastighet på Långgatan i närheten av nutidens "Bergholms Gränd" och ICA Torghallens mjölk kyl. I bottenvåningen på huset var ett café, Haga, och en brant trappa ledde upp till Station. Det första som mötte besökande var en kundexpedition med telefonhytter och ett angränsande telegramrum. Bakom detta fanns själva telefonstationen med de stora växelborden. När man hade avverkat sin tid som telegrambud, fick man sitta på "lokal" och koppla samtal inom riktnummerområdet. Senare avancerade man till "riks". Allt detta skedde under överinseende av en tilldelad mentor.

I början av anställningen och även med jämna mellanrum under densamma, blev man utbildad i en slags röstskola, där man lärde sig tala korrekt och tydligt. Jag minns fortfarande den röst som mormor lade an var gång hon fick en telefonlur i handen. Det var en mycket korrekt och välartikulerad stämma, som förde tankarna till speakern till forna tiders "SF-Journalen" eller Sven Jerring. Vidare minns jag att mormor, långt efter att hennes anställning upphört, kunde många av stadens telefonnummer utantill. Dock angav hon bara de tre sista siffrorna, vilka utgjorde hela telefonnumret under "hennes" tid. Hon glömde således ofta bort att lägga till prefixet 10, som senare också kompletterades med 11.

Ett telefonsamtal inleddes således med att den uppringande abonnenten snurrade på veven på telefonen och telefonisten svarade "Mariefred". Hon – det var uteslutande kvinnor som tjänstgjorde på Station – såg varifrån samtalet kom, eftersom en av de 400, senare 550, markeringarna föll ner över det aktuella numret på det stora manöverbordet. Samtalet kopplades sedan vidare enligt önskemål, genom att textilklädda sladdar med kontakter placerades i markeringen för det mottagande numret. Oftast räckte det med att den uppringande endast uppgav namnet på abonnenten de önskade tala med, så kallat "namnanrop". Många var de telefonnummer som flickorna på Station kunde utantill. Om det rörde sig om ett rikssamtal, kopplades samtalet vidare till den avdelningen, som också mycket noga och på manuellt vis med hjälp av speciella tidur mätte samtalets längd. När man, som uppringande abonnent, begärt och specificerat sitt rikssamtal ombads man lägga på och när kopplingsförfarandet var klart, blev man uppringd med orden "Klart Stockholm" till exempel, eller "Det är påringt". Under det pågående rikssamtalet gick telefonisten in med jämna mellanrum för att meddela hur många perioder som passerats. Ofta inleddes ett rikssamtal med att den uppringande förbeställde ett visst antal perioder och när de hade avverkats var det upp till telefonisten att gå in och vänligt men bestämt, avbryta samtalet. Telefonräkningarna sammanställdes helt manuellt med papper och penna, med de noggranna noteringarna om uppringda samtal och förbrukade perioder som grund.

Växelbordens arbetsytor var av ebonit, ett material som inte tålde vattenbaserade vätskor. Mormor berättade hur de rengjordes med blåsprit och hur man tvingades att gnugga lite extra på de ringar som glas och kaffekoppar lämnat efter sig. Hon erinrade sig också hur belastat telefonnätet var i samband med Gripsholms Slotts 400-årsjubiléum 1937 och hur man, vid några tidpunkter då, nödgades avvisa de uppringande och be dem återkomma senare, eftersom det inte fanns några lediga utgående linjer för tillfället.

På vinden ovanför Station pågick också verksamhet och endast några få invigda visste exakt vad som försiggick där, men desto fler spekulerade och hade sina misstankar. Ryktet gjorde gällande, att under andra världskriget samlades där en utvald grupp, som kontrollerade och i förekommande fall censurerade post, framförallt den avgående posten adresserad till utlandet.

Det tycks mig som om 'Station' var en trevlig arbetsplats.

De vittnesmål jag har hört från några av dem som tjänstgjorde där är samstämda. Man talar om kamratskap och god sammanhållning samt minns gemensamma samkväm såsom luciatåg, möhippor och maskerader. I samband med att man anställdes av Televerket fick man underteckna avtal om tystnadsplikt och det förefaller som om flickornas lojalitet gentemot arbetsgivaren betraktades och upplevdes som livsvarig. Ingen av de flickor som fortfarande finns kvar i livet har delgivit mig något skvaller eller otillbörlig information, som de snappat upp under sina år på Station. Över huvud taget tycks inte några oegentligheter, såsom till exempel tjuvlyssning av samtal, ha förekommit.

Allt som allt var ett tjugotal anställda på Station samtidigt. Av dem var åtta i tjänst vid samma tillfälle dagtid. Tre av dem kopplade lokalsamtal och de övriga fem satt på "riks". Nattetid jobbade man ensam på Station och det var under den delen av dygnet, som man kunde få i uppdrag att vidarebefordra "amerika-samtal", som slussades via Stockholm och vidare över Atlanten.

Min mormor var föreståndare på Station under 50-talet ända fram till dess nedläggning. Verksamheten upphörde i samband med att den svenska telefontrafiken automatiserades 1958. De som hade åldern inne och dessutom kunde uppvisa tillräckligt många tjänsteår erbjöds pension och de övriga flickorna, som valde att stanna kvar inom Televerket, omplacerades.

Mormor Signe uppfyllde de båda första kriterierna, vilket ledde till att hon erhöll statlig pension under de sista 41 åren av sitt liv! År som hon, med stor glädje och engagemang kombinerat med en hel del bondförnuft, ägnade åt sina barn och barnbarn.

I maj 1999 – två månader före sin 95-årsdag – var Signe Maria Eriksson trött, hennes kropp gav upp och hon fick sin välbehövliga vila efter ett långt och innehållsrikt liv.

Mormor och jag hade en djup, innerlig och nära relation under de 42 år vi fick uppleva tillsammans. Hon var min mentor och allra bästa vän och jag tackar hennes berättarlust och hennes förmåga att vårda och spara viktiga dokument och fotografier samt mitt utomordentliga minne för att jag har så mycket att berätta.

Barbro Holmberg